

# Lausuntotiivistelmä

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista. Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/27783/2023

## Johdanto

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista liittyy ympäristövahinkorahastosta annettuun lakiin (1262/2022), jossa säädetään uudesta valtion talousarvion ulkopuolisesta rahastosta. Rahastosta maksetaan korvaus ympäristön pilaantumisen torjunnasta ja pilaantuneen ympäristön ennallistamisesta aiheutuneista kustannuksista sekä aiheutuneesta vahingosta, kun korvausta ei saada perittyä varsinaiselta vastuutaholta, jos vastuutaho on maksukyvytön, tuntematon tai tavoittamattomissa. Lisäksi rahastosta myönnetään harkinnanvaraisia avustuksia pelastustoimen järjestämisestä vastaaville tahoille ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin. Korvausten maksamiseen tarkoitettujen rahaston varat kerätään ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavan toiminnan harjoittajilta vuosittaisilla tai kertaluonteisilla ympäristövahinkomaksuilla. Ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin myönnettäviin avustuksiin käytetään valtion talousarviosta rahastoon siirrettävää määrärahaa. Laki ympäristövahinkorahastosta tulee voimaan 1.1.2025.

Ympäristövahinkorahastosta annetun lain 17 ja 20 §:t sisältävät asetuksenantovaltuudet. Nyt säädetävänä olevalla asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä korvaushakemuksen sisällöstä ja sen käsittelemiseksi vaadittavista selvityksistä. Lisäksi asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä torjuntakaluston hankkimiseen tarkoitettua avustusta koskevan hakemuksen sisällöstä sekä avustuksen myöntämistä ja määrää koskevista harkintaperusteista.

Ympäristövahinkorahastosta myönnettävä avustus on valtionavustusta. Valtionavustuksesta säädetään valtionavustuslaissa ja sen 8 § sisältää asetuksenantovaltuuden. Nyt säädetävänä olevalla asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä valtionavustuksen hakemisesta ja hakemuksen sisällöstä. Asetuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2025.

Ympäristöministeriö pyysi lausuntoa yhteensä 83 viranomaiselta, järjestöltä ja muulta toimijalta. Lausuntopyyntö julkaistiin lausuntopalvelu.fi-palvelussa, jossa myös muut kuin jakelussa mainitut pystyisivät antamaan lausuntonsa. Lausuntoja pyydettiin seuraavilta tahoilta: Aalto yliopisto, Elinkeinoelämän keskusliitto ry, Energiateollisuus ry, Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, Etelä-Savon ELY-keskus, Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Finanssiala ry, Helsingin hallinto-oikeus, Helsingin yliopisto, Hämeen ELY-keskus, Hämeenlinnan hallinto-oikeus, Itä-Suomen aluehallintovirasto, Itä-Suomen hallinto-oikeus, Itä-Suomen yliopisto, Kaakkois-Suomi ELY-keskus, Kainuun ELY-keskus, Kaivosteollisuus ry, Kalatalouden keskusliitto, KEHA-keskus, Kemiateollisuus ry, Keski-Suomen ELY-keskus, Kolttien luottamusmies, Konkurssiasiamichehen toimisto, Korkein hallinto-oikeus, Korkein oikeus, Lapin ELY-keskus, Lapin yliopisto, Liikenne- ja viestintäministeriö, Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Liikennepalvelukauppiat ry, Luonnonvarakeskus, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, Maa- ja metsätalousministeriö, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry, Metsähallitus, Metsäteollisuus ry, Natur och Miljö rf, Oikeuskanslerinvirasto, Oikeusministeriö, Paliskuntain yhdistys, Pelastuslaitosten kumppanuusverkosto, Pirkanmaan ELY-keskus, Pohjois-

Karjalan ELY-keskus, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Pohjois-Savon ELY-keskus, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, Pohjois-Suomen hallinto-oikeus, Puolustusministeriö, Pääesikunta, Rajavartiolaitos, Ruokavirasto, Saamelaiskäräjät, Sisäministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Statens ämbetsverk på Åland, Suomen Kuntaliitto ry, Suomen luonnonsuojeluliitto ry, Suomen Varustamot Ry, Suomen ympäristökeskus, Suomen ympäristöoikeustieteen seura ry, Suomen Yrittäjät ry, Tampereen yliopisto, Teknologiateollisuus ry, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Turun hallinto-oikeus, Turun yliopisto, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto TUKES, Työ- ja elinkeinoministeriö, Ulkoministeriö, Uudenmaan ELY-keskus, Vaasan hallinto-oikeus, Valtiovarainministeriö, Varsinais-Suomen ELY-keskus, Verohallinto, WWF Suomi, Väylävirasto, Ympäristöteollisuus ja -palvelut YTP ry, Ympäristövakuutuskeskus, Åbo Akademi, Ålands landskapsregering, Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM), Ålands Näringsliv, Ålandsdelegationen.

Lausuntoja annettiin yhteensä 31 kappaletta. Lausunnon antoivat Bioenergia ry, Etelä-Karjalan pelastuslaitos, Etelä-Savon hyvinvointialue, Itä-Uudenmaan pelastuslaitos, Kalatalouden Keskusliitto, Keski-Suomen pelastuslaitos, Kolttien kyläkokous, Kymenlaakson hyvinvointialue, Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos, Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Metsäteollisuus ry, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, Pohjois-Savon pelastuslaitos, Päijät-Hämeen hyvinvointialue, Rajavartiolaitoksen esikunta, Satakunnan hyvinvointialue/ pelastustoimi, Suomen ympäristökeskus, Varsinais-Suomen ELY-keskus, WWF Suomi, Ålands landskapsregering.

Seuraavat tahot ilmoittivat, ettei heillä ole lausuttavaa asiassa: Helsingin hallinto-oikeus, Korkein hallinto-oikeus, Metsähallitus, oikeusministeriö, Paliskuntain yhdistys, puolustusministeriö, Suomen Kuntaliitto ry, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Varustamot ry, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto TUKES sekä Verohallinto.

Tässä lausuntotiivistelmässä tarkastellaan lausunnoissa esitettyjä keskeisiä näkökulmia. Lausunnot ovat kokonaisuudessaan luettavissa valtioneuvoston hankeikkunassa <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet>, josta hanke löytyy tunnuksella YM060:00/2023. Lausuntoaika alkoi 24.1.2024 ja päättyi 29.2.2024.

## Yhteenveto lausuntopalautteesta

Useassa lausuntopalautteessa pidettiin tärkeänä sitä, että korvausten hakeminen rahastosta olisi hakijan kannalta mahdollisimman selkeää ja nopeaa. Lisäksi palautteissa toistui huoli vuosittaisen torjuntakalustoon tarkoitetun avustuksen liian pienestä avustusmäärästä. Lausujat toivat esille huolensa siitä, että suunniteltu noin 3 miljoonan euron vuosittainen avustus ei tule olemaan riittävä, ja lakisääteistä ympäristövahinkojen torjunnan vaatimaa nykyistä suorituskykyä ei pystytä ylläpitämään kyseisen rahoituksen avulla tai kehittämään sitä. Vuosittaisen avustusmäärän vaihtelu valtion talousarvion mukaan ei tue pelastustoimen pitkäjänteistä suunnittelua.

## Kannanotot asiakohdittain

### 1 § Korvaushakemuksen sisältö ja korvaushakemuksen käsittelemiseksi vaadittavat selvitykset

Suomen ympäristökeskuksen mukaan asetusta tulisi täydentää tarkentamalla sitä, mitä selvityksiä korvauksen hakijan on esitettävä vastuutahoon kohdistetuista perintäyrityksistä. Asetuksessa voisi

ohjeistaa hakijaa tarkemmin asiakirjojen riittävydestä. Suomen ympäristökeskuksen mukaan ennallistamisen kustannukset ovat korvausta haettaessa usein arvioita, jotka tarkentuvat ennallistamistoimien edetessä. Hakijalla tulisi olla mahdollisuus tarkentaa ja saada korvaushakemuksensa tarvittaessa uudelleen käsiteltäväksi. Asetuksen korvauksiin liittyvää hakemusmenettelyä tulisikin näiltä osin täydentää.

### 3 § Avustuksen myöntämistä ja määrää koskevat harkintaperusteet

Bioenergia ry ilmaisi lausunnossa huolensa siitä, ovatko ympäristövahinkorahaston resurssit riittävät erityisesti vuosittain jaettavien avustusten kohdalla. Pelastustoimien kyvykkyys torjua ympäristövahinkoja ei ole oikeassa suhteessa vuosittain jaettavaan avustukseen nähden.

Satakunnan hyvinvointialueen pelastustoimen mukaan kalustohankintojen avustuksiin on tarkoitus varata noin kolme miljoonaa euroa, ja avustuksen määrä voi vaihdella vuosittain. Pelastustoimi kuitenkin arvioi, että kokonaissumma on liian pieni, jos se toteutuisi perustelumiestiossa esitetyllä tasolla. Lakisääteistä ympäristövahinkojen torjunnan vaatimaa nykyistä suorituskykyä ei pystytä ylläpitämään nykyisen rahoituksen avulla, saati kehittämään sitä. Vuosittainen avustusten määrän vaihtelu valtion talousarvion mukaan ei tue pitkäjänteistä suunnittelua.

Keski-Suomen pelastuslaitos esitti huolensa siitä, että lakisääteisestä ympäristövahinkojen torjunnan vaatimaa suorituskykyä ei kyetä ylläpitämään tämän rahoituksen turvin. Rahoituksen osamääräiset avustukset ja kaikkien toimijoiden kilpailu vähentyneestä rahoituksesta, ei mahdollista suorituskykyjen yhteistä, tai yhteensopivaa kehittämistä riskien mukaisesti. Asetusluonnos tulee edelleen kasvattamaan korjausvelkaa pelastustoimen olemassa olevan ympäristövahinkojen torjuntaan liittyvän suorituskyvyn osalta. Samalla se ei tule mahdollistamaan lakisääteisten tehtävien toteuttamista tai toiminnan kehittämistä tunnistettujen riskien osalta. Nykyistä suorituskykyä ei kyetä ylläpitämään samalla tasolla henkilöstön, kaluston tai osaamisen osalta.

Pohjois-Savon pelastuslaitos piti 3 §:n kalustohankintojen painopisteiden osoittamista epätarkoituksenmukaisena, sillä pelastuslaitoksen investointisuunnittelua on hyvin haasteellista saada täsmäytettyä vain vuodeksi kerrallaan.

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen mukaan nykyinen rahoituspohja ei tule mahdollistamaan edes olemassa olevan ympäristövahinkojen torjunnan suorituskyvyn ylläpitoa. Avustushakemusten etusijajärjestykseen asettamiseen vaikuttavan kokonaisarvion sisältöä ja painotuksia tulisi tarkentaa. Tämä olisi tarpeen hakijoiden yhdenmukaisen kohtelun ja päätösten ennakoitavuuden vuoksi. Kolmen vuoden päätösten voimassaoloaikaa tulisi korottaa esimerkiksi viiteen vuoteen, sillä se on liian lyhyt kalustohankintojen osalta.

Etelä-Savon hyvinvointialue arvioi, että kalustohankintojen avustuksiin osoitettava noin kolme miljoonaa euron määräraha on liian pieni, mikäli se toteutuu perustelumiestiossa esitetyn tasoisena. Ympäristövahinkojen torjuntaan tarvittavan kaluston investointikustannukset ovat huomattavan suuret muuhun pelastustoimintaan käytettävän kaluston investointikustannuksiin verrattuna ja vaarana on, että tiukentuva talous ei mahdollista ympäristövahinkojen torjuntavalmiuden ylläpitoa nykytasolla, mikäli avustusmekanismia ei saada voimakkaammin investointeja tukevaksi. Etelä-Savon hyvinvointialue piti 3 §:n käytäntöä kalustohankintojen painopisteiden osoittamista epätarkoituksen-

senmukaisena, sillä pelastuslaitoksen investointisuunnittelua on hyvin haasteellista saada täsmäytettyä vuodeksi kerrallaan. Vaihtoehtoisesti suunnittelujänteen tulisi olla pidempi tai painopisteajattelusta tulisi luopua.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue piti 3 §:n käytäntöä kalustohankintojen painopisteiden osoittamista epätarkoituksenmukaisena, sillä pelastuslaitoksen investointisuunnittelua on hyvin haasteellista saada täsmäytettyä vuodeksi kerrallaan.

Etelä-Karjalan pelastuslaitos arvioi, että perustelumuistiossa mainittu noin kolmen miljoonan vuosittainen avustus ei ole riittävä kattaa nykyisen kaluston ja osaamisen riittävää ylläpitoa, saati kehittämään sitä.

Suomen ympäristökeskuksen mukaan avustushakemusten etusijajärjestykseen asettamiseen vaikuttavan kokonaisarvion sisältöä ja painotuksia ehdotettaisiin tarkennettavaksi, jollei tavoitteena ole määrittellä ne vuosittain avustushaun yhteydessä. Tämä olisi tarpeen hakijoiden yhdenmukaisen kohtelun ja päätösten ennakoitavuuden vuoksi. Myöhemmin olisi tarve julkaista koko lakia koskeva soveltamisohje, jossa tarkennetaan varsin laajaa lakia ja sen asetusta. Lisäksi Suomen ympäristökeskus esitti harkittavaksi asetuksen nimen muotoilua esimerkiksi seuraavasti ”Valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta maksettavien korvausten ja avustusten hakumenettelystä, hakemusten sisällöstä ja vaadittavista selvityksistä”.

## Kannanotot ympäristövahinkorahastosta yleisesti

Pelastustoimet esittivät yhteisenä kannanottona, että valtion talousarviosta tulee myöntää vuosittain 10 miljoonan euron määrärahoitus harkinnanvaraisiin avustuksiin, joita kohdennetaan riskiperusteisesti ympäristövahinkojen torjuntaan liittyviin hankintoihin hyvinvointialueille ja pelastustoiminnan yhteistyöalueille kootun tehtävän hoitamiseen. Pelastustoimet esittivät, että Sisäministeriön tulisi asetuksella asettaa ympäristövahinkojen torjunnan koottu tehtävä yhdelle hyvinvointialueelle. Lisäksi pelastustoimien mukaan ympäristövahinkorahaston pääomaraaja tulee nostaa reilusti esimerkiksi 120 miljoonaan euroon, jolloin maksun kantaminen keskeytetään ja aloittaa uudestaan, kun pääoman 60 miljoonan euron alaraja saavutetaan.

Nellim-Keväjäjärven ja Näätämon alueiden kolttaneuvostot esittivät, että vahinkoa toiminta-alueellaan potentiaalisesti aiheuttavien toimijoiden, kuten kaivosyhtiöiden, tulisi osoittaa tietty prosentti liikevaihdostaan ympäristövahinkorahastoon.

Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry piti tärkeänä, että pelastusviranomaisten valmiudet ympäristövahinkojen torjuntaan ja haitallisten ympäristövaikutusten hallintaan pysyvät hyvänä. Näin pystytään rajaamaan vahingon suuruutta, mikä on tärkeää niin ympäristön kuin aiheutuvien kustannusten takia.

WWF Suomi piti lähtökohtaisesti ongelmallisena sitä, että uusi ympäristövahinkorahasto ei tule mahdollistamaan ympäristövahinkojen torjunnan riittävän valmiustason ylläpitämistä. WWF piti myös ongelmallisena sitä, että ympäristövahinkorahaston toiminnanharjoittajilta keräämät vuosittaiset ympäristövahinkomaksut ovat toiminnan aiheuttamiin riskeihin suhteutettuna hyvin pienet. WWF esitti, että ympäristövahinkomaksujen korottamista tulisi harkita.

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen mukaan ympäristövahinkorahaston yksittäiseen vahinkotapahtumaan varattu 30 miljoonaa euroa ei tule riittämään kulujen kattamista laajoissa, useaa hyvinvointialuetta koskevassa ympäristövahingossa.